

што је за њега везано, нарочито о историји свога народа и онима који су повезани с њом, па открива: „Унутра у теби узраста човек из прошлости једнога народа са сазнањем како је здрав корен његове историје” (стр. 378). У Хиландару у то време живи свега 26 калуђера, од чега 10 старца, а манастир има 400 соба, што пропорционално „најречитије говори о упоређењу задатака са бројем људи у борби за одржање Хиландара” (стр. 379).

Путописи које књига садржи, као што смо видели, разликују се по својим приступима. Ту су публицистички, историјски, научни и фолклористички. Поред тога, има елемената документарне прозе, па и лепе књижевности. Књигу препоручујемо за читање свима, можда највише женама које Свету Гору не могу посетити. Поред оних који желе да уживају у читању и упознавању са овим прелепим и необичним кутком наше планете, књигу могу користити и трагаоци за различитим књижевно-језичким, историјским и другим истраживачким материјалима, јер истима овај зборник обилује.

Ружица С. Левушкина*

Српска академија наука и уметности
Институт за српски језик
Кнеза Михаила 36/1
11000 Београд

УДК 821.163.41.09-1"17 "
82.0 ПРОСВЕТИТЕЉСТВО

Татјана Јовићевић, *Књижевности изван ѧамћења. Лирска ѧоезија „Досиѧејевој доба”*, Институт за књижевност и уметност, Београд, 2021, 209 стр.

Својом новом књигом *Књижевности изван ѧамћења. Лирска ѧоезија „Досиѧејевој доба”*, др Татјана Јовићевић, виши научни сарадника у Институту за књижевност и уметност, остаје верна како основним темама свог дугогодишњег посвећеног научног истраживања историје и поетике нове српске књижевности, тако и научно-методолошком приступу који том приликом најчешће примењује. Јер, како то показује њена богата научна библиографија, у својим проучавањима српске књижевности

*ruzica.bajic@isj.sanu.ac.rs

посматране у распону од друге половине XVIII до краја XIX века, Јовићевић се креће у доменима књижевноисторијског, интерпретативног и рецепцијског проучавања нове српске књижевности. Посматрајући је у широком распону њених појава, представника и њихових остварења, ауторка новој српској књижевности врло често приступа с намером да у њој осветли оне просторе који стоје изван магистралних токова њеног развоја, да укаже на поетичка исходишта оних делова стваралачког корпуса познатих представника те књижевности који стоје у сенци њихових централних дела, да књижевноисторијски развој српске литературе у XIX веку разуме из оне сазнајне перспективе коју обликује књижевна периодика тог времена. Истовремено, Јовићевић се увек пита о начину на који су појаве, представници и њихова дела као предмети њеног интересовања, проучавани од времена свог настанка до тренутка када их она разматра. Разлог за то не лежи само и искључиво у неопходности реконструкције традиције тумачења теме о којој и сама пише као нужне етапе сваког научног истраживања, већ у њеној тежњи да у научној рецепцији одређене теме изгради својеврсне историјске пресеке односа који је српска наука о књижевности према њој имала. Ти драгоцени пресеци су поред своје информативности значајни и по томе што ауторка било у самом тексту својих студија, било у њиховим фуснотама води дијалог са ставовима и виђењима својих претходника. То је врло подстицајно како за њу саму, тако и за читаоца њених студија који о одређеној теми може имати и другачије мишљење, јер ће и ауторка и њен читалац бити подстакнути да отворе и нова поља истраживања односно да освесте научноистраживачку нужност постављања нових питања. Мисао проучавалаца српске књижевности XVIII и XIX века тако не остварује само нужну него и подстицајну улогу па се студије Татјане Јовићевић могу разматрати и у својој научно-критичкој димензији као прилог разумевању развоја књижевне критике и науке о књижевности у српској култури.

У том смислу може се говорити о извесној садржинској двопланости књиге која је пред нама. Она је већ назначена односом свог наслова и поднаслова а своју потврду добија и у њеном композиционом устројству. Јер, књигу *Књижевности изван њамћења. Лирска поезија „Досијејевој гоба“* чине два дела од којих је први обимна студија „У просторима пре(д)романтизма“ (11–124) а други чине следеће четири студије „Новчићи у врту Доситејевих стихова“ (127–139), „Ум и осећајност: ка поезији Еустахије Арсић“ (141–163), „Љубавно песништво Павла Соларића (Прилог жанровском проучавању историје српске књижевности)“ (165–175) и „Тема љубави и стратегија идиле у поезији Михаила Витковића“ (177–202). Описана дводелна композиција указује на динамички однос садржаја прве и друге целине књиге који омогућава постојање и неке о наредних његових контекстуализација – књижевноисторијски феномен : интер-

претација одабраних примера; књижевнотеоријски проблем : прилог тумачењу његовог испољавања; књижевнокритички/научноистраживачки историографски преглед : прилог даљем тумачењу. Истичући сложеност одговора на питање шта све представља „живу књижевну традицију”, Татјана Јовићевић у „Уводној речи” наводи:

„Најопштија подела српске (писане) књижевности на стару и нову односи се, наравно, на њему укупност, и подразумева да се са обе стране ове главне разделне осе различити видови, родови и врсте књижевног стваралаштва даљем груписању и периодизацији подвргавају на основу идентичних критеријума – у случају нове књижевности, на основу стилских и поетичких особености око којих су формиране школе, покрети, струјања и, коначно, епохе, чије смењивање трасира пут књижевне историје од 18. века до данас. Иако је управо настанак и учвршћивање везаног стиха једна од дистинктивних карактеристика почетне, барокне епохе нове српске књижевности, у каснијим фазама поезија се није континуирано и равномерно развијала, а нарочите контроверзе испољавале су се у вези са развојем и статусом (различитих школа и токова) лирског песништва. О томе на особен начин сведочи већ наше читалачко искуство.”¹ (8)

На тај начин ауторка открива основе свог дуготрајног и постојаног истраживачког прегнућа чије је неке од резултата предочила у књизи *Књижевности изван ѓамћења. Лирска ѓоезија „Досићејевој доба”*: истражити развој лирске поезије у српској књижевности на прелазу из XVIII у XIX век и у првој половини XIX века с циљем да се освести потреба (1) истраживања песничких остварења и корпуса који су до сада били на маргини читалачке и научне рецепције, (2) новог читања централних њених представника, (3) новог вредновања њеног развојног тока и – као резултанта претходна три исхода – (4) разматрања утврђених књижевнотестијских судова утемељених у српској науци о књижевности о односу књижевних епоха/праваца/школа у српској књижевности друге половине XVIII и прве половине XIX века. Научна библиографија Татјане Јовићевић показује да је она велики део својих истраживачких напора посветила управо томе.

Двопланост књиге *Књижевности изван ѓамћења. Лирска ѓоезија „Досићејевој доба”* појављује се у контексту разматрања њеног централног научноистраживачког проблема. Уколико бисмо желели да га најсажетије одредимо, онда бисмо могли да се послужимо одредницом „пре(д)романтизам” коју ауторка наводи у наслову обимне студије која у ствари представља први од два дела књиге. Већ самим термилошким одређењем она је указала на сложеност проблема који жели да теоријски

¹ НАПОМЕНА: цитати из књиге дају се према њеном издању наведеном у наслову овог приказа са бројем странице на којој се у њему налазе датим у загради на крају цитата.

и књижевноисторијски опише. Појмове „преромантизма” и „предромантизма” не треба сматрати синонимима приликом разматрања било које националне књижевности, па ни српске. Па ипак, у научној рецепцији наше књижевности они су додатно обременјени могућностима који проистичу из њене развојне динамике у првој половини XIX века.

Узимајући развој лирске поезије да би тај проблем осветлила, Јовићевић с једне стране жели да разматра развој српске књижевности током XVIII и XIX века јер су они умногоме обележени управо песништвом. Јер, не треба заборавити да је песништво положено у развој (1) барока као првог западноевропског правца с једне и првог песничког правца с друге стране, у нашој литератури како је то приметио Јован Деретић у својим књижевноисторијским истраживањима српске књижевности, и (2) предромантизма као оног доба када је – према ауторкином тумачењу Деретићевих истраживања – ’српска књижевност од рецептивне постала аутохтона’ (104). Њено разматрање развоја српске књижевности наведеног периода обухвата проблем односа класицизма, сентиментализма, просвећености, предромантизма и романтизма додатно отежаног њиховим разнородностима, преплитањем, преклапањем, немогућношћу да се повуку тачне границе и издвоје дистинктивна обележја. Стога ауторка с једне стране у разматрање проблема уводи теоријски приступ појмовима који такође освешћује описане тешкоће у оквирима светске науке о књижевности, док с друге темељно предочава књижевноисторијске приступе проучавању српске књижевности наведеног периода трудећи се да их опише и кроз контрастивну анализу укаже не само на њихове разлике већ и тачке сусрета. Док су у првом домену њени извори између осталих истраживања Рене Велека, Исаије Берлина и Ридигера Зафранског, дотле су у другом књижевноисторијски прегледи и историје српске књижевности интегралистичког типа (Стојана Новаковића, Јована Скерлића, Јована Деретића) и они посвећени њеним појединим деловима (Миодрага Поповића, Драгише Живковића, Милорада Павића, Душана Иванића).

Динамички однос садржаја прве и друге целине књиге симболички је назначен односом њеног наслова и поднаслова. У том смислу од посебног значаја је по нашем осећању ствари низ релација које се могу повући између појмова „пре(д)романтизам” и „Доситејево доба” јер он уоквирује својеврсни „бермудски троугао” рецепције српске књижевности друге половине XVIII и прве половине XIX века. У њему, сликовито речено, нестају поједини писци, њихова дела, појаве, карактеристике које кад би биле видљиве унеколико би и подржале и продубиле већ постојеће тумачење развоја српске књижевности, али би га и осветлиле из посебног угла. Баш као оно светло које долази са маргине али које каткад јасније и прецизније указује на постојање неких линија развоја које до тада нису биле видљиве а каткад унеколико и преобликује постојеће разумевање. Разлог за то почива превасходно у књижевноисторијском методу који

стоји у основама и интегралистичких и парцијалних историја српске књижевности.

Допринос указивању на могући значај који имају аутори и њихова дела која се оправдано не могу подвести под принципе српске књижевне историје обликотворне за разумевање и рецепцију српске књижевности, ауторка остварује у другом делу књиге у оквирима своје четири наведене студије. Посвећене Доситеју по којем је – на основу тзв. персоналног принципа – цео један период у историји српске књижевности назван Доситејевим добом, Еустахији Арсић (1776–1843), Павлу Соларићу (1779–1821) и Михаилу Витковићу (1778–1829), те студије својеврсне заједничке именитеље имају у (1) разматрању лирске поезије у делима наведених аутора, (2) теми љубави као окоснице највећег броја њих, (3) књижевноисторијском оквиру појаве и књижевног деловања наведених аутора, (4) поетичким исходиштима њихових дела, (5) елементима лирске структуре с посебним освртом на статус лирског субјекта, (6) структури песничког исказа и (7) језичко-стилским средствима. Истовремено, ауторка – сасвим следствено свом примарном истраживачком приступу – указује на досадашњу научну рецепцију наведених аспеката. Ти огледи представљају занимљив допринос познавању у њима издвојених појединачних научноистраживачких тема. С друге стране, сагледани у контексту књиге као целине, они се појављују као пример оног прегнућа које је књижевноисторијски и теоријски изграђено у њеном првом делу. На тај начин књига Татјане Јовићевић *Књижевности изван ѧамћења. Лирска ѧоезија „Доситејевој доба”* изнова актуализује неопходност постојања већег броја монографија о историјским поетикама књижевних родова и врста у српској књижевности као и њихових историја било интегралистичког било парцијалног типа укотвљених у одређене векове/епохе/стилове. То се посебно односи на лирику.

Зорица В. Несторовић*

Универзитет у Београду – Филолошки факултет
Катедра за српску књижевност са јужнословенским књижевностима
Студентски трг 3
11000 Београд

*zorica.nestorovic@fil.bg.ac.rs